

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване
на образователната и научна степен „Доктор”

Тема на дисертационния труд: „Изследване на мотивацията
на елитни състезатели по баскетбол”

Автор на дисертационния труд: Албена Бойчева Брънзова

Рецензент: проф. Никола Станев Попов, ДН

Въпросът за мотивацията в психологическата литература е колкото стар, толкова и винаги ни изненадва със своята актуалност. Познанието в тази област започва като теоретическо, за да намери своето приложение в различни сфери на дейността, в това число и в спортната дейност. Не случайно в многотомника на катедра „Психология, педагогика и социология”, освен личност и спорт, е включена и парадигмата мотивация. Дисертационният труд на Албена Брънзова се вписва в тази парадигма, за да даде своя принос в обогатяване на познанието конкретно по отношение на спорта баскетбол. Няма съмнение колко благоприятен факт е нейната подготовка в НСА „Васил Левски”, където завършва магистърската програма по Спортна психология и следдипломна квалификация за треньор по баскетбол. Към това може да се прибави и дългогодишната ѝ работа като треньор и старши треньор на клубен отбор и на национален отбор в Канада. Владее отлично и добре руски, английски, френски и португалски езици.

Дисертацията съдържа обширен теоретически анализ, насочен към редица въпроси, които имат значение за формулирането на целта и задачите, определящи изследователския проект. Във връзка с мотивацията се интерпретират целите, задачите и трудностите на дейността. За изясняване мотивацията за постижение авторката отделя място на теорията за целевата ориентация. Разисква структурата на мотивацията, като използва класификацията за вътрешна и външна мотивация, както и за амотивация. Очертава профила и факторите, които въздействат върху мотивацията. Разкрива опосредстващата роля на когнициите,

афективността, половия и расов фактор върху влиянието на ценностната ориентация.

Макар че на някои места авторката проявява критичност, редица неточни положения са останали без особено обсъждане. Например, едно съвсем неясно и неточно определение на мотивацията, дадено от Wallerand, както и твърдението на Василев, че мотивацията на спортиста е хиперкомпенсаторен механизъм. Самата авторка на дисертацията дава добро определение на мотивационен процес, като го свързва с дейността и с функциите на спортиста. Има и други неточности, приети безкритично, от други автори: някои волеви качества се определят като част от мотивацията, приема твърдението на Дуда, че уменията и навиците са способности, а себеефективността неправилно се определя като собствена способност. Не виждам защо се използва терминът „поток” като чувство на погълнатост от дейността – просто някои автори са безотговорни, когато въвеждат термини, с цел да привличат публика.

Независимо от тези пропуски, може да се даде висока оценка на теоретичния анализ като добра предпоставка за анализ на изследователските резултати.

Намирам, че добре са формулирани хипотезата, целта и задачите. На тях съответстват и използваните методи. Неточности има само по отношение предмета на изследването. Обектът на изследване е подходящо подбран. Това са 117 баскетболисти, пет отбора от Канада, съответно английски и френски говорещи, паритетно разпределени 52 мъже и 65 жени, участници в университетско първенство сезон 2015 г.

При анализа на собствените си изследвания Брънзова е коректна към избраната от нея мотивационна матрица. Получените резултати са добре интерпретирани, а данните и фактите са специфичен принос към съответната научна матрица.

Установено е, че по време на състезателния период мотивационният климат, ориентиран към представянето и спортните задачи се подобрява. Но противоречивостта в мотивацията на баскетболистите е налице: в края на състезателния сезон мотивационното самоопределение се характеризира с нарастване на външната мотивация и на амотивацията, с влошаване на възприетия мотивационен климат. Забележителен факт, който не бива да се пропуска е, че мотивацията за учене се влияе от двете култури –

англоезичната и френскоезичната: при отборите с английски език мотивацията за учене е по-висока.

Противоречивост и аномалии са констатирани и при изследване връзката на мотивацията с класирането на отборите в шампионата. Обобщеният научен факт е, че първите класирани отбора (от общо десет) имат по-висока мотивация за активност по отношение на задачите и спортното усъвършенстване с водещ мотивационен климат, докато последните в класирането са амотивирани. Но зад това общо правило, съществуват отклонение. Например, третият класирал се мъжки отбор е с най-висока мотивация за изпълнение на задачите и за усъвършенстване, а класираният се на второ място женски отбор има по-висока мотивация за активност от класирания се на първо място.

Тези аномалии, както и изтъкнатата дотук противоречивост, по същество са принос към социалната психология в частта ѝ за ролевия конфликт. В социалната психология концептуално се разглеждат три вида ролеви конфликт: интерролеви, интраролеви и конфликт между лицата, носители на различни социални роли. В случая приносът е към т. нар. междуролеви конфликт. Той се проявява в ситуация, когато лицата изпълняват две или повече социални роли, с взаимно изключващи се изисквания и очаквания от социалното окръжение. Тъкмо в тази ситуация се намират и изследваните състезатели по баскетбол: с отговорност те изпълняват две социални роли, при това с осъзнаване на изискванията и очакванията спрямо всяка една от тях: ролята състезател по баскетбол и ролята на студент в Университета. Това обяснява и защо в края на състезателния сезон, който съвпада с началото на семестриалната сесия, се засилват отрицателните тенденции на мотивацията при изпълнение на социалната роля състезател по баскетбол и защо са възможни аномалии във връзката между мотивация и класиране. Установените от Брънзова научни факти в тази им част всъщност емпирично верифицират социалнопсихологическата концепция за междуролеви конфликт.

Заслужават внимание и установените полови различия при мотивацията на баскетболистите. Констатира се, че жените имат по-качествена и по-силно изразена мотивация, в сравнение с мъжете. За тях спортното постижение е по-силен мотив; в мотивационния климат доминира спортното усъвършенстване.

Очаквани са резултатите и по отношение на фактора спортен стаж. Баскетболистите с по-малък спортен стаж имат по-ниско равнище на мотивация в сравнение с тези с по-голям стаж. Новото тук е, че при първите мотивацията в края на състезателния сезон нараства повече, в сравнение със състезателите с по-голям стаж.

Намирам, че справедливо в дисертацията е отделено място за изследване на удовлетвореността. Знае се от други автори, че удоволствието спортносъстезателната дейност и общо удовлетвореността от висококвалифицираната спортна дейност са силен мотив. Изразеността на този мотив при изследванията на някои автори достига до 90% изразеност. При изследванията на Брънзова се приемат за незадоволителни – общо за цялата група са 67% от максималната стойност. Констират се и полови различия: жените мат между 80% - 100% изразеност, а мъжете – скромните 54%, навярно и тук се намесва ролята на междуролевия конфликт.

С един отбор от студентския шампионат, воден от авторката на дисертацията, е проведена от самата нея автогенна тренировка, при спазване на всички правила и изисквания. Резултатите са силно положителни и впечатляващи: оптимизират се психологическият климат и общуването; както и спортно-игровото взаимодействие; подобряват се компонентите на мотивацията; намалява амотивацията, повишава се удовлетвореността. Това е положителен пример за научно-приложна дейност, отразена подходящо в дисертационния труд.

Както са подходящо свързани с изложението обобщението, изводите и препоръките.

Една препоръка искам да отправя. Тя е по същество. От литературата са известни основополагащи автори на мотивацията като А. Маслоу, А. Пиерон, К. Левин, С. Рубинщайн, А. Н. Леонтиев и др. Те не бива да се пренебрегват. Иначе се стига до тяснопарадигмална терминология, която се извежда от текстовете, но не удовлетворява теоретическите постижения. Например, амотивация ~~е~~ ^{която} неприемлив термин; по-скоро става дума за демотивация.

В многотомника на катедрата има и други литературни източници по темата, които биха били от полза за дисертанта. Би могло да се получат интересни сравнения, ако ~~биха~~ ^{които} били от полза за дисертанта. Би могло да се

получат интересни сравнения, ако се ползваше и дисертационния труд на Христофор Стоянов на тема: "Особености на мотивацията и волевата активност в състезателни условия при висококвалифицирани хандбалисти".

Дисертацията е добре онагледена с 28 таблици и 21 фигури. Дадени са и приложения. Моята препоръка е да са на добър български език.

Използваните литературни източници (не всички са цитирани) са 222. По-малко са материалите, написани през последните 15 години.

Кандидатът за образователната и научна степен „Доктор” Албена Бойчева Брънзова има забележителен профил: тя е утвърден треньор по баскетбол, добър изследовател по проблематиката на мотивацията и в същото време върши научно-приложна работа в отборите, които ръководи, а също и в Квабекската баскетболна федерация на Канада.

И тъй като не открих процедурни нарушения, позволявам си да завърша със:

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

В дисертационния труд има достатъчно постижения, приноси и достойнства, поради което мота позиция, която предлагам и на Научното жури, е да се гласува положително за даване на Албена Бойчева Брънзова образователната и научна степен „Доктор” по научната специалност „Теория и методика на физическото възпитание (вкл. Лечебна физкултура)”, професионално направление „Педагогика на обучението по физическо възпитание”.

Рецензент:

/проф. Никола Попов, ДН/